

Видобора В.В.

кандидат економічних наук, доцент

Одеський національний економічний університет

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РИВКА В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ КРАЇНАХ

***Анотація.** З метою виявлення ключових чинників економічного зростання латиноамериканських країн (Аргентини, Бразилії, Мексики), здійснено факторний аналіз залежності стану розвитку економіки від низки макроекономічних показників у період 1960–2020 рр. Виявлено, що на можливості економічного зростання найбільше впливають такі чинники (по мірі спадання): Аргентина – чисельність населення, імпорт товарів та послуг, частка промисловості та сільського господарства у ВВП; Бразилія – чисельність населення, частка сільського господарства у ВВП, імпорт товарів та послуг, доля промисловості у ВВП; Мексика – імпорт товарів та послуг, чисельність населення, експорт товарів і послуг, залучення прямих іноземних інвестицій. Встановлено основні проблеми, пов'язані зі реалізацією політики імпортозаміщення в нових індустріальних країнах Латинської Америки, які варто урахувати Україні у процесі формування економічної політики.*

***Ключові слова:** економічна політика, економічний ривок, фактори росту, факторний аналіз, країни Латинської Америки.*

Vydobora Volodymyr

PhD in Economics, Associate Professor

Odessa National Economic University

FACTOR ANALYSIS OF THE POLICY OF ECONOMIC GROWTH IN LATIN AMERICAN COUNTRIES

Abstract. *In order to identify the key factors of the economic growth of Latin American countries (Argentina, Brazil, Mexico), a factor analysis of the dependence of the state of economic development on a number of macroeconomic indicators in the period of 1960–2020 is carried out. During the analysis gross domestic product in current prices, are selected as the result indicator. In the same time, are selected the following factors: the share of industry in the GDP, the share of agriculture in GDP, export and import of goods and services in the GDP, attracting foreign direct investment, population and gross capital accumulation. It is revealed that the following factors (in descending order) have the greatest influence on the economic growth opportunities of newly industrialized countries: Argentina – population size; import of goods and services; share of industry and agriculture in GDP; Brazil – population; share of agriculture in the GDP; import of goods and services; Mexico – import of goods and services, population; export of goods and services; attraction of foreign direct investment. Thus, the analysis established that the policy of the economic level in Latin American countries has the character of deindustrialization, and in terms of factors of economic growth, it differs significantly from the countries of Europe and the Asian region, where important factors were the development of industry; the export of innovative products; involvement capital for extended reproduction. According to the research data, the main problems related to the implementation of import substitution policy in the newly industrialized countries of Latin America are detected, and key lessons for Ukraine that should be learned from the experience of these countries are developed. These recommendations are the need to build up one's own industrial potential; diversification of industry under the conditions of expansion of exports not of raw materials, but of technologically more complex products with higher competitiveness on the foreign market; stimulating scientific and technical progress and improving the qualifications of labor resources at the national level; increase in gross accumulation etc.*

Key words: *economic policy, economic boom, growth factors, factor analysis, Latin American countries.*

Постановка проблеми. Країни Латинської Америки є нестабільним з економічної точки зору регіоном світу, адже майже два століття їх розвитку характеризується постійними кризами та способами їх переважно короткострокового подолання. Хоча ХХ ст. ознаменувалося досить стрімким економічним зростанням, більшість країн не могли досягти свого економічного потенціалу та забезпечити стійкий ріст, сформувавши його міцне (ресурсне, інституційне, науково-технологічне тощо) підґрунтя.

Зважаючи на це, особливо актуальною вбачаємо потреба виявлення ключових чинників, які як сприяли економічному росту країн цього регіону, так і перешкоджали стабільному стрімкому зростанню. Розуміння ключових залежностей між цими факторами дозволить сформулювати рекомендації щодо можливості імплементації досвіду Латиноамериканських країн в умовах України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, присвячених цій темі засвідчує зацікавленість науковців у питаннях, пов'язаних з економічним зростанням країн Латинської Америки основними його передумовами й перешкодами. Зокрема, питання функціонування економіки та промислової політики країн цього регіону у минулому столітті та на початку ХХІ ст., а також низку інших супутніх проблем вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: А. Голікова [1], О. Довгаль [1], Л. Жданова [2; 3], Е. Кардозо [4], В. Кириллов [5], Р. Пребіш [6] та ін. Водночас, попри наявність цілої низки наукових праць, відкритим залишається питання емпіричної перевірки зв'язку між різними макроекономічними чинниками та рівнем економічного зростання латиноамериканських країн, що, відповідно, вимагає детальнішого дослідження.

Мета статті – визначення ключових факторів, які сприяли економічному ривку у Латиноамериканських країнах. Завдання: систематизація зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливали на можливість економічного зростання нових індустріальних країн Латинської Америки у ХХ ст.-початку ХХІ ст.; проведення кореляційно-регресійного аналізу для виявлення факторів, що найбільше впливали на економічний ріст Аргентини, Бразилії, Мексики; виявлення ключових позитивних та негативних чинників зростання та розробка рекомендацій щодо можливості застосування досвіду економічного ривка Латиноамериканських країн для України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Є кілька ключових чинників (як зовнішнього, так і внутрішнього походження) економічного зростання нових індустріальних країн Латинської Америки.

До групи зовнішніх чинників, що спричиняли нестабільність, відноситься зокрема:

- раптове скорочення потоків капіталу та торгівлі. Кризи кінця XIX ст., 1930-их і 1980-их років були спричинені переважно такими подіями;
- істотна залежність від одного або кількох сировинних товарів та коливання попиту на нього як на внутрішньому, так і глобальному ринках;
- залежність від експорту та нестабільність фінансової системи, що супроводжувалася надмірною прив'язаністю до обмінних курсів, загостренням інфляційних процесів;
- глобальні економічні кризи та воєнно-політичні потрясіння, що впливали на стабільність національних економік через падіння експорту, погіршення умов торгівлі та макроекономічного становища загалом;
- залежність економічного зростання від інтересів високорозвинених країн під впливом «периферійного капіталізму», що супроводжувалося технологічною відсталістю, зростанням бідності населення, інфляційними процесами та посиленням безробіття, корупцією, політичною та культурною залежністю, переконанням у можливості розвитку за прикладом та шляхом наслідування високорозвинених країн.

Не менш важливим є й внутрішні фактори, які викликали порушення макроекономічної рівноваги, провокуючи кризи. Серед них:

- кліматичні зміни, що можуть спричинити нестабільність у країнах, які спеціалізуються на виробництві первинної сільськогосподарської продукції;
- політичний процес, де передвиборні міркування та інтереси верхівки і привілейованих мас часто дуже впливають на економіку;
- військові інтервенції, як це було в Аргентині та багатьох інших країнах;
- помилки у внутрішній економічній політиці. Прикладами можуть служити популізм та неоконсервативні експерименти в Аргентині у 1970-х роках та Мексиканський криза у 1990-х роках;
- протекціонізм та інтенсивне державне втручання у стимулювання індустріалізації, що породжувало дефіцит поточного платіжного балансу,

збільшення зовнішньої заборгованості, збереження дисбалансу колоніальної структури поділу праці між економічно розвиненими країнами та країнами, що розвиваються;

- відсутність ефективних інститутів, таких як профспілки та політичні партії, здатних впливати на державну владу та локальних виробників з метою запровадження державної економічної політики, що сприятиме економічному зростанню країни і підвищенню добробуту тощо.

При цьому стрімке економічне зростання нових індустріальних країн Латинської Америки насамперед було зумовлене політикою імпортозаміщення виробництва, яка сприяла диверсифікації виробництва, створення нових видів виробництва, підтримкою провідних галузей, технологічною модернізацією, зростанням рівня самозабезпеченості за ключовими позиціями товарів та послуг. Проте така політика не стала довгостроковим локомотивом зростання, адже динамічна й ефективна стадія імпортозаміщення триває не довгий період, за яким неминуче настає серйозна криза. Оскільки сприятливий режим функціонування національної економіки зазвичай заснований на протекціонізмі та виражається у відсутності конкуренції з боку іноземних компаній, дешевизні кредитів і в цілому не сприяє створенню гнучкої та ефективної економічної системи. Це в цілому не сприяє корінній зміні ролі країн, що розвиваються, у світовому господарстві, а заміщення імпорту може не стільки знизити залежність національної економіки від зовнішніх факторів, але й загострити її [1, с. 249].

Досвід латиноамериканських країн свідчить, що за тривалої реалізації політики імпортозаміщення відбувається консервація відставання, виникають перешкоди для розвитку провідних галузей економіки, що забезпечують досягнення стрімкого прогресу. Протекціонізм як захід захисту внутрішнього ринку та бізнесу, призводить до того, що національні підприємства, найчастіше працюючи неефективно, отримують прибутки, користуючись своїм монопольним становищем і підніманням ціни. Як наслідок, країни не

могли створити міцних передумов для подолання відставання від промислово розвинених країн, хоча вони володіли потужним ресурсним потенціалом.

Так, без випереджаючого зростання експорту латиноамериканські країни не змогли забезпечити необхідну модернізацію економіки. У результаті темпи економічного росту були недостатніми для вирішення внутрішніх економічних проблем. До того ж загострилися зовнішні проблеми, невисокий рівень зростання експорту сприяв збільшенню дефіциту платіжного балансу й породжував потребу кредитуванні. Відповідно, технологічне відставання за такої політики закріплювалося, адже в Аргентину, Бразилію та Мексику імпортувалися вже не стільки споживі товари, а передові техніка і технологія [1, с. 250], що жодним чином не сприяло науково-технічному та інноваційному розвитку цих країн.

З 1990-их р. у провідних державах Латиноамериканського регіону намітилися тенденції до відкриття економіки та нарощування експорту, урівноваження сальдо торговельно балансу. Це при тому, що промисловий розвиток високотехнологічних переробних галузей промисловості не був фокусом держави, а основні експортні позиції все ще займала сировинна продукція.

Разом із тим, щоб встановити, які чинники найбільше впливали на можливості економічного росту країн Латинської Америки у другій половині ХХ ст.–початку ХХІ ст., застосуємо інструментарій факторного аналізу.

З метою виявлення ключових чинників здійснили кореляційно-регресійний аналіз залежності стану розвитку економіки від низки макроекономічних показників. Базу аналізу склали показники по трьох країнах (Аргентини, Бразилії, Мексики) у часовому період – 1960–2020 рр.

Результативним показником обрано валовий внутрішній продукт у поточних цінах, млрд дол. США (y). Серед факторів, які наш погляд, мають суттєвий вплив на ВВП та визначають можливості економічного зростання, визначено: частку промисловості у ВВП, % ВВП (x_1); частку сільського господарства у ВВП, % (x_2); експорт товарів і послуг, % ВВП (x_3); імпорт

товарів і послуг, % ВВП (x_4); залучення прямих іноземних інвестицій (ППІ), % від ВВП (x_5); населення, млн осіб (x_6); валове нагромадження капіталу, % ВВП (x_7) (табл. 1).

Таблица 1

Вхідні параметри моделі визначення кореляційного зв'язку між ВВП нових індустріальних країн Латинської Америки і факторами впливу

[illegible]

1960	13,0	-	-	8,6	11,7	-	37,8	18,0
1965	21,8	25,6	13,1	7,6	9,5	-	44,1	20,0
1970	35,5	30,6	12,1	7,8	9,7	0,9	51,5	23,0
1975	88,0	30,5	11,1	6,9	9,6	0,5	59,6	24,0
1980	205,1	27,9	6,3	10,1	12,3	1,0	67,8	26,0
1985	195,2	28,2	6,5	14,6	9,8	1,0	76,0	20,0
1990	261,3	26,1	6,7	18,7	19,8	1,0	83,9	23,0
1995	360,1	32,7	4,4	24,1	22,2	2,6	91,7	21,0
2000	707,9	34,2	3,3	25,4	27,0	2,6	98,9	23,0
2005	877,5	32,8	3,1	26,2	27,7	2,9	106,0	22,0
2010	1060,0	32,4	3,2	29,7	31,1	2,9	114,1	23,0
2015	1170,0	30,0	3,2	34,5	36,6	3,1	121,9	23,0
2020	1090,0	29,6	3,8	39,6	37,6	2,9	127,6	19,0

* тут і далі в таблиці: дані за відповідний рік відсутні.

Джерело: складено автором за даними [7].

Вибір методології обумовлений тим, що факторний кореляційно-регресійний аналіз дозволить встановити ті чинники, які мають найвагоміший вплив на змінну y , шляхом визначення щільності зв'язку між ними. До того ж перевірка отриманих даних на статистичну значущість, проведена за допомогою критерія Стюдента (t), а адекватність моделі, оцінена за допомогою критерія Фішера (F), дозволить підтвердити чи спростувати гіпотезу про вплив кожного із пропонованих факторів моделі на можливість економічного росту нових індустріальних країн Латинської Америки, зокрема Аргентини, Бразилії та Мексики.

На основі здійсненого кореляційного аналізу для Аргентини (табл. 2) виявлено, що ВВП у поточних цінах упродовж 1960–2020 рр. прямо залежить від чисельності населення в країні (коефіцієнт кореляції $r = 0,903$), а також зовнішньої торгівлі, зокрема від імпорту товарів і послуг ($r = 0,720$). Також простежується обернений зв'язок високої щільності між часткою промисловості ($r = -0,884$) та середньої щільності між часткою сільського господарства у валовому внутрішньому продукті країни ($r = 0,485$), що підтверджує існуючу залежність від імпорту та слабкий розвиток власного виробництва (промисловості та сільського господарства).

Таблиця 2

**Кореляційний зв'язок між рівнем ВВП та факторами, що можуть
впливати на зростання економіки Аргентини
(ймовірність $\alpha < 0,05$, кількість спостережень $N = 13$)**

	ВВП у поточних цінах, млрд дол. США	Частка промисловості у ВВП, %	Частка с.-г. у ВВП, %	Експорт товарів і послуг, % ВВП	Імпорт товарів і послуг, % ВВП	Залучення ІП, % від ВВП	Населення, млн осіб	Валове нагромадження капіталу, % ВВП
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7
y	1	-0,884	-0,661	0,530	0,720	0,640	0,903	-0,621
x_1	-0,884	1	0,731	-0,683	-0,793	-0,814	-0,946	0,755
x_2	-0,661	0,731	1	-0,333	-0,489	-0,527	-0,791	0,391
x_3	0,530	-0,683	-0,333	1	0,877	0,611	0,742	-0,599
x_4	0,720	-0,793	-0,489	0,877	1	0,727	0,810	-0,443
x_5	0,640	-0,814	-0,527	0,611	0,727	1	0,706	-0,528
x_6	0,903	-0,946	-0,791	0,742	0,810	0,706	1	-0,726
x_7	-0,621	0,755	0,391	-0,599	-0,443	-0,528	-0,726	1

Джерело: розраховано автором.

При цьому ріст ВВП на 81,5% обумовлюється зростанням чисельності населення, на 76,1% – зміною частки промисловості у створенні ВВП, на 47,4% – частки імпорту товарів і послуг. Натомість експорт для розвитку країни в аналізованому періоді не був визначальним (коефіцієнт детермінації для x_3 склав лише $R^2 = 0,215$).

Розрахована модель для вказаних змінних є адекватною (підтверджується показником F-критерія Фішера за рівня значущості $\alpha = 0,05$) та включає статистично значимі параметри (застосовано t-тест Стюдента при $\alpha=0,05$) (табл. 5).

Щодо показників впливу на ВВП Бразилії (табл. 3) кореляційний аналіз дозволив встановити, що упродовж 1960–2020 рр. результативний показник має щільний прямий зв'язок із чисельністю населення (коефіцієнт кореляції $r = 0,869$) із імпортом товарів і послуг ($r = 0,729$), а також обернений щільний зв'язок з часткою сільського господарства у створенні валового внутрішнього продукту ($r = -0,760$).

**Кореляційний зв'язок між рівнем ВВП та факторами, що можуть
впливати на зростання економіки Бразилії**

(ймовірність $\alpha < 0,05$, кількість спостережень $N = 13$)

	ВВП у поточних цінах, млрд дол. США	Частка промисловості у ВВП, %	Частка с.-г. у ВВП, %	Експорт товарів і послуг, % ВВП	Імпорт товарів і послуг, % ВВП	Залучення ІП, % від ВВП	Населення, млн осіб	Валове нагромадження капіталу, % ВВП
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7
y	1	-0,699	-0,760	0,601	0,729	0,687	0,869	-0,304
x_1	-0,699	1	0,539	-0,376	-0,590	-0,634	-0,627	0,619
x_2	-0,760	0,539	1	-0,542	-0,739	-0,580	-0,912	0,233
x_3	0,601	-0,376	-0,542	1	0,705	0,445	0,784	-0,472
x_4	0,729	-0,590	-0,739	0,705	1	0,677	0,818	-0,177
x_5	0,687	-0,634	-0,580	0,445	0,677	1	0,651	-0,204
x_6	0,869	-0,627	-0,912	0,784	0,818	0,651	1	-0,424
x_7	-0,304	0,619	0,233	-0,472	-0,177	-0,204	-0,424	1

Джерело: розраховано автором.

До того ж обернений зв'язок середньої щільності між часткою промисловості у ВВП країни ($r = -0,699$), що як і випадку Аргентини демонструє значну залежність економіки Бразилії у 1960–2020 рр. від імпорту та недостатній розвиток власного виробництва (промисловості та сільського господарства), що не гарантує стійких конкурентних переваг для країни. При цьому ріст ВВП на 73,3% обумовлюється зростанням кількості населення, на 54% – зміною долі сільського господарства у створенні ВВП, на 48,8% – частки імпорту товарів і послуг. Разом із тим, виявлено, що в період, обраний для аналізу, найменшого рівня досяг зв'язок між створення ВВП країни валовим нагромадженням капіталу ($r = -0,304$). Крім того, він має обернений вплив на результативний показник, а коефіцієнт детермінації для цього фактора склав $R^2 = 0,010$, що свідчить про те, що держава не цікавилася вкладенням коштів в основний капітал з метою розширення обсягів

виробництва та створення вищої додаткової власності, фактично тим самим обмежуючи здатність економіки до розширеного відтворення.

Регресійна модель для обраних змінних є адекватною, що підтверджують F-критерій Фішера, та включає статистично значимі параметри, що доведено за допомогою t-критерія Стьюдента (табл. 5).

Результати кореляційного аналізу для Мексики (табл. 4) дозволили встановити, що ВВП країни упродовж 1960–2020 рр. як і в інших нових індустріальних країн Латинської Америки прямо залежить від імпорту ($r = 0,967$) та чисельності населення (коефіцієнт кореляції $r = 0,950$). Проте відмінною ознакою є висока залежність між ВВП та рівнем експорту ($r = 0,948$) і залучення прямих інвестицій ($r = 0,948$). Крім того, обернений зв'язок високої щільності виявляється між потенціалом економіки та розвитком сільського господарства ($r = -0,839$).

Таблиця 4

**Кореляційний зв'язок між рівнем ВВП та факторами, що можуть впливати на зростання економіки Мексики
(ймовірність $\alpha < 0,05$, кількість спостережень $N = 13$)**

	ВВП у поточних цінах, млрд дол. США	Частка промисловості у ВВП, %	Частка с.-г. у ВВП, %	Експорт товарів і послуг, % ВВП	Імпорт товарів і послуг, % ВВП	Залучення ІПІ, % від ВВП	Населення, млн осіб	Валове нагромадження капіталу, % ВВП
	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7
y	1	0,547	-0,839	0,948	0,967	0,929	0,950	0,049
x_1	0,547	1	-0,634	0,498	0,499	0,679	0,584	0,336
x_2	-0,839	-0,634	1	-0,857	-0,820	-0,858	-0,930	-0,228
x_3	0,948	0,498	-0,857	1	0,979	0,933	0,967	-0,107
x_4	0,967	0,499	-0,820	0,979	1	0,935	0,944	-0,026
x_5	0,929	0,679	-0,858	0,933	0,935	1	0,908	-0,030
x_6	0,950	0,584	-0,930	0,967	0,944	0,908	1	0,098
x_7	0,049	0,336	-0,228	-0,107	-0,026	-0,030	0,098	1

Джерело: розраховано автором.

При цьому, зміна ВВП у поточних цінах при індивідуальному впливі факторів на 92,9% обумовлювалася зміною частки імпорту, на 89,3% – зміною чисельності населення, на 88,9% – часткою експорту у створені валового внутрішнього продукту та на 85,1% – залученням прямих іноземних інвестицій.

Адекватність моделі та статистичну значимість її параметрів, підтверджують результати регресійного моделювання, наведені у таблиці 5. Як і в попередніх країн, для Мексики поза пріоритетом залишалося валове нагромадження капіталу. Для цього фактора був найнижчий рівень зв'язку з результативним показником – $r = 0,049$ (коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,088$).

Таблиця 5

Результати регресійного аналізу впливу макроекономічних факторів на рівень ВВП нових індустріальних країн Латинської Америки (ймовірність $\alpha < 0,05$, $N = 13$)

Змінна	Множинний коефіцієнт кореляції, R	Коефіцієнт детермінації, R^2	Нормований R^2	Стандартна помилка	Критерій Фішера, $F_{кр.}$	Критерій Фішера, $F_{розрах.}$	Критерій Ст'юдента, $t_{кр.}$	Критерій Ст'юдента, $t_{розрах.}$	Р-значення
Аргентина									
x_1	0,884	0,781	0,761	88,590	2,996	39,188	2,446	-6,200	0,000
x_2	0,661	0,437	0,386	142,01	2,996	8,530	2,446	13,844	0,001
x_3	0,530	0,280	0,215	160,51	2,996	4,288	2,446	2,071	0,922
x_4	0,720	0,518	0,474	131,34	2,996	11,833	2,446	3,440	0,006
x_5	0,640	0,410	0,356	145,34	2,996	7,648	2,446	2,765	0,018
x_6	0,903	0,815	0,799	81,31	2,996	48,579	2,446	6,970	0,001
x_7	0,621	0,385	0,329	148,36	2,996	6,894	2,446	-2,626	0,004
Бразилія									
x_1	0,699	0,489	0,443	543,41	2,996	10,527	2,446	-3,244	0,008
x_2	0,760	0,578	0,540	493,89	2,996	15,061	2,446	-3,881	0,003
x_3	0,601	0,361	0,303	607,75	2,996	6,210	2,446	2,492	0,030
x_4	0,729	0,531	0,488	520,63	2,996	12,452	2,446	3,529	0,005
x_5	0,687	0,472	0,424	552,31	2,996	9,839	2,446	3,137	0,009
x_6	0,869	0,755	0,733	376,02	2,996	33,958	2,446	5,827	0,000
x_7	0,304	0,093	0,010	724,10	2,996	1,124	2,446	-1,060	0,312
Мексика									
x_1	0,547	0,300	0,236	390,18	2,996	4,705	2,446	2,169	0,053
x_2	0,839	0,703	0,676	253,99	2,996	26,063	2,446	-5,105	0,000
x_3	0,948	0,899	0,889	148,47	2,996	97,457	2,446	9,872	0,000

x_4	0,967	0,935	0,929	118,70	2,996	158,677	2,446	12,597	0,000
x_5	0,929	0,864	0,851	172,18	2,996	69,649	2,446	8,346	0,000
x_6	0,950	0,902	0,893	146,12	2,996	100,986	2,446	10,049	0,000
x_7	0,049	0,002	-0,088	465,65	2,996	0,027	2,446	0,163	0,873

Джерело: власні розрахунки автора.

Таким чином, здійснений аналіз підтверджує залежність економіки країн Латинської Америки (Аргентини, Бразилії, Мексики) від світового ринку, навіть незважаючи на те, що розвиток промисловості у повоєнний війни сприяв розвитку національного виробництва, спрямований на зменшення імпорту товарів та послуг, деяким зрушенням у структурі експорту, хоча первинна спеціалізація за регіоном зберігається.

У регіоні активно впроваджували урядову промислову політику імпортозаміщення та скорочення залежності країн від імпортних промислових товарів, дієвого довгострокового ефекту досягти не вдалося. Це призвело до двох перекосів, по-перше нарощування промисловості для виробництва дешевої споживчої продукції вимагало вищого рівня імпорту засобів виробництва та нових технологій. По-друге, країни не змогли достатньо ефективно розвинути внутрішнє виробництво та диверсифікувати структуру експорту, а в деяких випадках загальмувалось виробництво та продаж на зовнішній ринок традиційних товарів. Та навіть, перейшовши до еспортоорієнтованої політики, сировинне їх спрямування таки переважало. Так, в Аргентині основні експортні товарні групи: транспортні засоби, нафта і газ, соя та її похідні, кукурудза та пшениця; у Бразилії: обладнання, автомобілі, взуття, залізна руда, соя та кава; у Мексиці: промислові товари, нафта, срібло, фрукти, овочі, кава, бавовна [4]. Відтак, досягти інтенсивного розвитку виробництва, яке б спеціалізувалося на висококонкурентних технологічних продуктах за понад століття новим індустріальним країнам Латинської Америки не вдалося.

Так, перебуваючи в «периферії» світової економічної системи ці країни не могли стимулювати економічне зростання за рахунок інтенсивного технологічного розвитку, адже існуюча промислова політика не

стимулювання нарощування національного технологічного виробництва, а базувалася на імпорті іноземних інноваційних технологій і/або й залученні іноземних фахівців. Тож, багаторічна політика імпортозаміщення не дозволяє розвинути сили, які прагнуть технологічного розвитку, навпаки, сприяє консервації відсталих виробничих відносин, низькотехнологічних виробництв, не дозволяє з'являтися «полюсам зростання», які забезпечують високий рівень науково-технічного прогресу. Це з тим, що за умов відсутності конкуренції національні підприємства, навіть функціонуючи вкрай неефективно, можуть отримувати прибуток, оскільки використовують монопольне становище [5, с. 141].

Крім того, для всіх країн визначальним у можливості економічного росту є населення країн. Це також можна пов'язати із тим, що переважна частина працюючого населення у межах зайнята у сільськогосподарському виробництві (понад 22%) та промисловості (понад 17%), створюючи найбільшу частку ВВП. Водночас, спроби індустріалізації, які відбувалися в аналізованих країнах суттєво впливали на рівень зайнятості населення, провокуючи соціальні дисбаланси, які й досі мають місце у кожній з країн. Хоча спроби активного розвитку людського капіталу на початку минулого століття відкривали ширші можливості для економічного зростання, у повоєнний період економічна політика латиноамериканських країн приділяла незначну увагу цьому питанню, провокуючи поглиблення соціального розшарування та суспільну структурування.

Відповідно, політика економічного ривка в країнах Латинської Америки має характер деіндустріалізації, а в розрізі факторів економічного зростання істотно відрізняється від країн Європи, зокрема Німеччини, та Азійського регіону, в яких пріоритетними чинниками був розвиток промисловості, експорт інноваційної продукції, залучення капіталу для розширеного відтворення.

Загалом в економічній політиці імпортозаміщуючої індустріалізації країн Латинської Америки можемо виділити кілька недоліків, які створювали перешкоди для їх подальшого зростання:

1. Спрямування виробництва товарів для внутрішнього споживання, обсяг якого лімітований невисоким платоспроможним попитом, що різко обмежує масштаби виробництва та стримує науково-технічний прогрес.

2. Заміщення імпорту спричиняє зростання попиту машини та устаткування, напівфабрикати, матеріали та інші товари, необхідні для виробництва товарів. Зважаючи на те, що таку продукцію замінити складно, зростання попиту на неї при неможливості швидкого розгортання внутрішнього виробництва через відсутність технологій, кваліфікованої робочої сили, необхідного обсягу капіталу тощо призводить до зростання імпорту. Тому раціональність такої політики часто є ілюзорною.

3. Протекціоністська політика держави для національних виробників мінімізувала конкуренцію з боку світового ринку, здатного постачати якісну та досить дешеву продукцію з країн, які мають порівняльні переваги щодо виробництва таких товарів. Відповідно, національні виробники не мали стимулів до підвищення якості своєї продукції та зниження її собівартості, в результаті чого їхні товари виявлялися абсолютно неконкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Крім того, субсидіювання, податкові знижки та інших форм допомоги з боку держави не стимулювали національні підприємства до удосконалення, адже, навіть будучи неефективними вони могли отримувати прибуток шляхом підвищення цін, використовуючи монопольне становище.

5. Загострювалися проблеми: відтоку національного капіталу через політичну нестабільність та невпевненість у захисті прав приватної власності, хронічного дефіциту поточного платіжного балансу; зростання зовнішньої заборгованості; збереження дисбалансу колоніальної структури поділу праці між економічно розвиненими країнами та країнами, що підтверджували ідеї теорії «периферійного капіталізму» [5, с. 140-142].

6. Відсутність належного розвитку інституційного середовища, здатного стимулювати економічне зростання, впливати на виробників та представників політичної влади з метою створення та впровадження стратегій зростання, заснованих на науково-технологічному прогресі.

Висновки. Політика імпортозаміщуючої індустріалізації в країнах Латинської Америки має як певні позитивні ефекти у контексті стимулювання економічного зростання на початку другої половини ХХ ст., так і низку послідовних негативних суспільно-економічних наслідків, що ґрунтується на неможливості подолання економічної відсталості країнами «периферії». Відповідно, для України варто винести низку уроків, зокрема щодо: необхідності нарощування власного промислового потенціалу, диверсифікації промисловості, але з розширенням експорту не сировинної, а технологічно складнішої продукції з вищою конкурентоспроможністю на зовнішньому ринку; стимулювання науково-технічного прогресу та підвищення кваліфікації трудових ресурсів; збільшення валового нагромадження; обмеження протекціонізму та субсидіювання галузей нижчої технологічності з відстоюванням економічних інтересів певних угруповань; зниження дисбалансу у розподілі праці між країною та високорозвиненими країнами; формування ефективних суспільних інститутів стимулювання економічного зростання та ін.

Та найважливіше, що економічне зростання не може відбуватися за рахунок нарощування обсягів виробництва та експорту продукції сировинних галузей, а передбачає відродження національної економіки на основі впровадження у виробництво високих технологій. Це вимагає впровадження нової індустріалізації, що стимулюватиме розширене відтворення в промисловості шляхом впровадження наукомістких виробництв та виробництва новітньої продукції з вищою доданою вартістю, здатного конкурувати на світовому ринку [3, с. 108]. Тобто при формуванні промислової політики важливо зосередитися на розвитку потенційно експортоорієнтованих галузей, створюючи та впроваджуючи найновітніші

досягнення науково-технічного прогресу (зокрема стимулювати розвиток вітчизняної науки і технологій), розгортаючи масового виробництва перспективної продукції, намагаючись бути піонером у її виробництві та експорті на світовий ринок.

Водночас, запустити механізм формування промислової політики економічного зростання, заснованій на інноваціях та модернізації національної економіки можна за умови цілеспрямованого державного регулювання, орієнтованого не на інтереси окремих політичних кіл, а на інтереси суспільства загалом. Крім того, щоб підвищити дієвість державної політики варто також розвивати відповідні інститути та суспільну ідеологію, сформувати належну грошово-кредитну політику, інфраструктурне забезпечення, підвищувати рівень науки і наукового обслуговування, людського капіталу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Світова економіка: підручник / За редакцією А.П. Голікова, О.А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 349 с.
2. Zhdanova L. Innovative Development In The Conditions Of Export-Oriented And Import-Substituting Models Of Industrialization. *Економічні інновації*. 2021. Том 23, Вип. 3 (80). С. 117–126.
3. Жданова Л. Л. Нова індустріалізація у розвинутих країнах та у країнах наздоганяючого типу розвитку / Соціально-економічні аспекти розвитку національної економіки в умовах перманентних кризових явищ / під ред. д.е.н., проф. О. О. Непочатенко. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2015. С. 99–108.
4. Cardoso E. and Helwege A. (1992). *Latin America's Economy: Diversity, Trends, and Conflicts*. Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
5. Кириллов В. Импортозамещение в странах Латинской Америки: положительный и отрицательный опыт. *Вестник университета*. 2014. № 17. С. 137–142.

6. Пребиш Р. Периферийный капитализм: есть ли ему альтернатива? Москва: ИЛА, 1992. 337 с.

7. The World Bank (2022). Indicators. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>.

References:

1. Holikova A.P. (Ed.), Dovhal O.A. (Ed.) (2014). *Svitova ekonomika* [World economy]. Xarkiv : KhNU imeni V. N. Karazina. (in Ukrainian)

2. Zhdanova L. (2021). Innovative Development In The Conditions Of Export-Oriented And Import-Substituting Models Of Industrialization. *Ekonomichni innovatsii*. Is. 23, Vol. 3 (80), pp. 117–126.

3. Zhdanova L. L. (2015). Nova industrializatsiia u rozvynutykh krainakh ta u krainakh nazdohaniaiuchoho typu rozvytku [New industrialization in developed countries and in countries of the catch-up type of development]. *Sotsialno-ekonomichni aspekty rozvytku natsionalnoi ekonomiky v umovakh permanentnykh kryzovykh yavyshch*. Uman: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Vizavi» (Vydavets «Sochinskyi»), pp. 99–108. (in Ukrainian)

4. Cardoso E. and Helwege A. (1992). *Latin America's Economy: Diversity, Trends, and Conflicts*. Cambridge, Massachusetts, MIT Press.

5. Kirillov V. (2014). Importozameshcheniye v stranakh Latinskoy Ameriki: polozhitel'nyy i otritsatel'nyy opyt [Import substitution in Latin American countries: positive and negative experience]. *Vestnik universiteta*. no. 17. pp. 137–142. (in Russian)

6. Prebish R. (1992). *Periferiynyy kapitalizm: yest' li yemu al'ternativa?* [Peripheral capitalism: is there an alternative to it?]. Moskva : ILA. (in Russian)

7. The World Bank (2022). Indicators. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>.